

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

БУТ ІЛЛЯ ОЛЕКСАНДРОВИЧ

УДК 347.918(477)

РОЗГЛЯД ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИХ СПОРІВ
ТРЕТЕЙСЬКИМИ СУДАМИ В УКРАЇНІ

Спеціальність 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес;
сімейне право; міжнародне приватне право

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Одеса – 2016

Дисертацією є рукопис

Дисертація виконана на кафедрі цивільного процесу Національного університету «Одеська юридична академія» Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник кандидат юридичних наук, доцент,
АНДРОНОВ Ігор Володимирович,
Національний університету
«Одеська юридична академія»,
доцент кафедри цивільного процесу

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, доцент
КАЛАУР Іван Романович,
Тернопільський національний економічний
університет,
завідувач кафедри цивільного права і процесу
юридичного факультету

кандидат юридичних наук, доцент
ДРІШЛЮК Андрій Ігорович,
секретар палати з розгляду цивільних справ
Апеляційного суду Одеської області,
суддя Апеляційного суду Одеської області

Захист відбудеться «___» _____ 2016 року о _____
годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.086.03 Національного
університету «Одеська юридична академія» (65009, м. Одеса, Фонтанська
дорога, 23).

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного
університету «Одеська юридична академія» за адресою: 65009, м. Одеса,
вул. Піонерська, 2.

Автореферат розісланий «___» _____ 2016 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

І.В. Лагутіна

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Одним з основоположних напрямків на шляху до створення правової держави є законодавче закріплення та гарантування можливості захисту цивільних прав та законних інтересів осіб шляхом звернення до органів судової влади. Водночас, не слід абсолютизувати роль суду у вирішенні спорів, які неминуче виникають у динаміці приватноправових відносин. Конституційне право кожного захищати свої права, свободи та законні інтереси будь-яким незабороненим законом способом дозволяє суспільству формувати інститути захисту права, відмінні від судового розгляду – способи альтернативного вирішення приватно-правових спорів, до яких і відноситься третейський розгляд.

Переосмислення ролі суспільства у вирішенні юридичних спорів може бути досягнуто шляхом впровадження якісно нових та вдосконалення вже існуючих форм захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних та юридичних осіб, у тому числі й шляхом створення реальної можливості широкого застосування способів альтернативного вирішення спорів як поза судовою системою, так і в межах судової процедури.

Незважаючи на те, що обсяг та зміст законодавчого регулювання третейського розгляду певною мірою співвідноситься з деякими міжнародно-правовими актами та нормативно-правовими актами зарубіжних країн і може бути визнаний достатнім для функціонування даного інституту, за тривалий час, що минув з прийняття Закону України «Про третейські суди», третейський розгляд не став поширеним способом вирішення цивільно-правових спорів. Навіть із прийняттям Концепції вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів, затвердженої Указом Президента України від 10 травня 2006 року №361/2006, якою передбачалося створення можливостей для розвитку альтернативних (позасудових) способів розв'язання спорів та розширення переліку спорів, підвідомчих третейському суду, третейський розгляд не набув запланованого широкого застосування, а навпаки, сфера застосування третейського розгляду звузилася з низки причин.

Особливої актуальності набуває питання розширення меж підвідомчості деяких категорій спорів третейським судам у світлі судової реформи, відповідно до Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки, затвердженої Указом Президента України від 20 травня 2015 року № 276/2015, одним із завдань якої є підвищення ефективності правосуддя та оптимізація повноважень судів різних юрисдикцій, у тому числі і шляхом розширення переліку способів альтернативного (позасудового) врегулювання спорів, практичного впровадження інституту медіації та посередництва, розширення переліку категорій справ, які можуть вирішуватися третейськими суддями або розглядатися судами у спрощеному провадженні. Однак самого лише розширення переліку підвідомчих

третейському суду категорій справ недостатньо для ствердження третейського розгляду в якості реальної альтернативи державному судочинству, оскільки наявні і певні недоліки законодавчого регулювання, що обумовлюють численні зловживання у цій сфері.

Окремі аспекти розгляду цивільно-правових спорів третейськими судами досліджувалися у роботах вітчизняних та зарубіжних науковців: І.В. Андропова, В. М. Анурова, В. С. Балуха, Н. Л. Бондаренко-Зелінської, О. А. Виноградової, О. І. Віцина, Д. Л. Давиденка, С. М. Довганчука, С. Ю. Казаченок, В. П. Козиревої, В. В. Комарова, М. В. Купцової, С. А. Курочкіна, М. Ю. Лебедева, Г. І. Лис, Н. А. Литвина, М. М. Мальського, Ю. А. Михальського, О. І. Носиревої, О. С. Перепелинської, Ю. Д. Притики, В. А. Рекуна, М. О. Рожкової, Г. В. Севастьянова, О. Ю. Скворцова, О. М. Спектор, Є. О. Суханова, С. О. Юлдашева, В. В. Яркова та інших. Водночас, у науці цивільного процесуального права України до цього часу ще не було здійснено спеціального комплексного дослідження третейського розгляду цивільно-правових спорів.

Таким чином, актуальність теми обумовлена необхідністю дослідження теоретичних проблем третейського розгляду цивільно-правових спорів в Україні, удосконалення чинного цивільного процесуального законодавства у цій сфері та практики його застосування.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри цивільного процесу Національного університету «Одеська юридична академія» «Цивільне судочинство у світлі судової реформи в Україні» на 2011-2015 роки як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку Української державності та права» на 2011-2015 роки (державний реєстраційний номер 0110U000671).

Мета та завдання дослідження. Метою роботи є розвиток науки цивільного процесуального права України щодо третейського розгляду цивільно-правових спорів, його місця в системі способів альтернативного вирішення спорів, а також формулювання теоретично обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення законодавства у цій сфері.

Для досягнення поставленої мети дисертації вирішувалися наступні завдання:

дослідити методологічні засади функціонування інституту третейського розгляду;

виокремити основні етапи становлення та розвитку третейського розгляду цивільно-правових спорів в Україні та охарактеризувати їх особливості;

визначити місце третейського розгляду в системі способів альтернативного вирішення спорів;

з'ясувати місце інституту третейського розгляду у системі національного права, в тому числі співвідношення норм зазначеного інституту з нормами цивільного процесуального права;

удосконалити понятійно-категоріальний апарат щодо третейського розгляду цивільно-правових спорів;

охарактеризувати третейські угоди як підґрунтя третейського розгляду та вирішення цивільно-правових спорів;

обґрунтувати необхідність розширення переліку категорій цивільно-правових спорів, підвідомчих третейському суду;

дослідити процесуальний порядок розгляду та вирішення цивільно-правових спорів в третейському суді та визначити стадії третейського процесу;

розглянути особливості оскарження рішень третейських судів та звернення їх до примусового виконання;

сформулювати теоретично обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства про третейські суди та цивільного процесуального законодавства України щодо третейського розгляду цивільно-правових спорів.

Об'єктом дослідження є правовідносини, пов'язані з розглядом цивільно-правових спорів третейськими судами.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні питання розгляду цивільно-правових спорів третейськими судами в Україні.

Методи дослідження. Методологічну основу дисертаційного дослідження складають як загальнонаукові методи (діалектичний, поєднання аналізу та синтезу), так і спеціальні наукові методи, зокрема, історичний, формально-логічний, формально-догматичний, порівняльно-правовий, статистичний, системно-структурного аналізу, моделювання та прогнозування.

Основою дослідження є діалектичний метод пізнання, за допомогою якого вдалося розглянути досліджуване правове явище в його розвитку та взаємозв'язку з іншими явищами. Застосування історичного методу дозволило дослідити становлення та розвиток третейського розгляду, виявити особливості даного інституту на певних історичних етапах (підрозділ 1.2). Завдяки методу системно-структурного аналізу визначено: місце третейського розгляду в системі способів альтернативного вирішення цивільно-правових спорів, його співвідношення з процедурою розгляду цивільно-правових спорів у порядку цивільного судочинства (підрозділ 1.3); стадійність третейського розгляду цивільно-правових спорів (підрозділ 2.3); місце проваджень з оскарження рішення третейського суду та видачі виконавчих листів на примусове виконання рішення третейського суду в структурі цивільного процесу (підрозділи 3.2, 3.3).

Аналіз положень чинного законодавства, якими закріплено процедуру третейського розгляду, оскарження рішень третейського суду та звернення їх до примусового виконання здійснено за допомогою формально-логічного та формально-догматичного методів (підрозділи 2.1, 2.2, 2.3, 3.1, 3.2, 3.3).

Порівняльно-правовий метод застосовано при аналізі норм чинного законодавства України, якими врегульовано порядок розгляду справи третейським судом, судом загальної юрисдикції та міжнародним комерційним арбітражем (як специфічною формою третейського розгляду) із законодавством інших країн (підрозділи 1.1, 1.3, 2.1, 2.2, 2.3, 3.1, 3.2, 3.3). Використання методів моделювання та прогнозування дозволило сформулювати пропозиції щодо вдосконалення норм чинного законодавства України стосовно окремих аспектів третейського розгляду цивільно-правових спорів (підрозділи 2.1, 2.2, 2.3, 3.1, 3.2, 3.3).

За допомогою статистичного методу було досліджено кількісні показники діяльності судів загальної юрисдикції за заявами про оскарження рішень третейських судів та видачі виконавчих листів на їх примусове виконання (підрозділ 1.1).

Емпіричною базою дослідження є рішення Конституційного Суду України, практика Європейського суду з прав людини, Верховного Суду України, вищих спеціалізованих судів, а також судів першої та апеляційної інстанцій за 1997-2015 роки.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертація є першим у вітчизняній доктрині цивільного процесуального права спеціальним комплексним дослідженням теоретичних та практичних питань розгляду цивільно-правових спорів третейськими судами в Україні.

У межах здійсненого дослідження одержано такі результати, що мають наукову новизну:

вперше:

сформульовано авторське визначення поняття третейського розгляду як субінституту міжгалузевого правового інституту альтернативного вирішення спорів. Зазначений субінститут є сукупністю правових норм, які регулюють відносини між третейським судом та учасниками третейського розгляду (сторонами та їх представниками, а також третіми особами, якщо їхня участь передбачена регламентом третейського суду або угодою сторін у третейському суді для вирішення конкретного спору) з вирішення цивільно-правового спору, переданого на розгляд третейському суду на підставі третейської угоди;

сформульовано визначення поняття третейського розгляду цивільно-правових спорів як складової третейського процесу як сукупності процесуальних дій третейського суду та учасників третейського розгляду (сторін та їх представників, а також третіх осіб, якщо їхня участь передбачена регламентом третейського суду або угодою сторін у третейському суді для вирішення конкретного спору), спрямованих на вирішення цивільно-правового спору, переданого на розгляд третейському суду на підставі третейської угоди;

запропоновано закріпити в Законі України «Про третейські суди» можливість укладення нетипових для вітчизняного третейського розгляду багаторівневих та альтернативних третейських угод щодо передачі цивільно-правових спорів на вирішення внутрішніх третейських судів. Одночасно з цим

обґрунтовується пропозиція закріпити недійсність односторонніх третейських угод як таких, що порушують принцип рівності сторін третейської угоди;

обґрунтовано необхідність, одночасно з розширенням переліку спорів, підвідомчих третейським судам, надати споживачам та найманим працівникам, з метою захисту їх законних інтересів, додаткові гарантії щодо обмеження можливості нав'язування їм умов третейського застереження більш сильною стороною, для чого необхідним є встановлення недійсності третейських угод, однією зі сторін якої є споживач чи найманий працівник, укладених до виникнення обставин, що стали підставою для звернення до третейського суду;

запропоновано закріпити в Законі України «Про третейські суди» можливість перегляду рішення третейського суду тим самим третейським судом у зв'язку з нововиявленими обставинами, якщо таке питання врегульовано регламентом третейського суду чи третейською угодою сторін. Водночас, з метою забезпечення сталості цивільного обороту пропонується у зазначеному Законі встановити граничний (річний) строк для всіх підстав перегляду рішення третейського суду, після спливу якого у будь-якому випадку третейський розгляд не може бути поновлений, а заява не може бути задоволена;

обґрунтовано доцільність об'єднання в рамках одного провадження з метою процесуальної економії розгляд компетентним судом вимог щодо оскарження рішення третейського суду та провадження з видачі виконавчого листа на його примусове виконання;

удосконалено:

класифікацію третейських угод, а саме запропоновано розширити кількість груп третейських угод за таким критерієм їх класифікації, як залежність від спрямованості третейської угоди на вирішення наявного чи потенційного спору: 1) спрямовані на передачу до третейського суду наявного спору (третейський запис); 2) спрямовані на передачу до третейського суду можливих спорів у майбутньому (третейське застереження, третейська угода *propter virore*); 3) змішані (генеральний третейський договір);

положення ст. 389-3 Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК України), якою передбачено можливість під час розгляду заяви щодо скасування рішення третейського суду та видачі виконавчого листа на його примусове виконання витребування компетентним судом матеріалів третейського розгляду за заявою однієї зі сторін. Запропоновано привести їх у відповідність з положеннями ст. 56 Закону України «Про третейські суди», відповідно до якої суд зобов'язаний витребувати матеріали третейської справи з постійно діючого третейського суду незалежно від наявності заяв про це сторін третейського розгляду. Щодо третейських судів для вирішення конкретного спору запропоновано встановити обов'язок складу третейського суду *ad hoc* впродовж семиденного строку з моменту вирішення справи

надіслати відповідні матеріали до компетентного суду за місцем розгляду справи на зберігання;

встановлений ст. 389-5 ЦПК України перелік підстав для скасування рішення третейського суду. З метою забезпечення можливості перевірки судом загальної юрисдикції відповідності третейського рішення принципу законності, запропоновано доповнити перелік підстав для скасування рішення третейського суду такою підставою, як невідповідність рішення третейського суду вимогам чинного законодавства. При цьому компетентний суд не наділяється ревізійними функціями щодо перегляду третейської справи по суті, переоцінки доказів та зміни третейського рішення;

перелік підстав для відмови у видачі виконавчого документу на примусове виконання рішення третейського суду, закріплений у ст. 389-10 ЦПК України. Запропоновано виключити із зазначеного переліку таку підставу, як ненадання на вимогу компетентного суду постійно діючим третейським судом відповідних матеріалів третейської справи, оскільки питання захисту прав учасника спірних цивільних правовідносин не може ставитися в залежність від неправомірних дій будь-яких інших осіб, в тому числі і самого третейського суду;

дістало подальшого розвитку:

теза про розширення меж підвідомчості спорів третейським судам (арбітрабельності). Запропоновано виключити зі ст. 6 Закону України «Про третейські суди» пункти 10 та 14, відповідно до яких третейським судам не підвідомчі справи у спорах, що виникають із корпоративних відносин між господарським товариством та його учасником (засновником, акціонером), у тому числі учасником, який вибув, а також між учасниками (засновниками, акціонерами) господарських товариств, пов'язаних із створенням, діяльністю, управлінням та припиненням діяльності цих товариств; справи у спорах щодо захисту прав споживачів, крім споживачів послуг банку (кредитної спілки). Положення п. 9 зазначеної статті щодо непідвідомчості справ у спорах, що виникають із трудових відносин, запропоновано доповнити фразою «крім індивідуальних трудових спорів, що можуть бути предметом розгляду комісій по трудових спорах».

Практичне значення отриманих результатів. Сформульовані в дисертації висновки та пропозиції можуть бути використані у:

науково-дослідній діяльності – для подальшого дослідження теоретичних та практичних питань розгляду цивільно-правових спорів третейськими судами в Україні;

правотворчій діяльності – для підготовки проектів законів про внесення змін до чинного цивільного процесуального законодавства України та законодавства України про третейські суди з метою удосконалення процедури розгляду цивільно-правових спорів третейськими судами в Україні;

правозастосовній діяльності – при розгляді третейськими судами цивільно-правових спорів, оскарженні рішень третейських судів та зверненні їх до примусового виконання;

навчальному процесі – при викладенні курсів «Цивільний процес», «Альтернативні засоби захисту цивільних прав», підготовці підручників, навчальних посібників, курсів лекцій, практикумів із зазначених дисциплін.

Апробація та впровадження результатів дослідження. Дисертацію виконано та обговорено на кафедрі цивільного процесу Національного університету «Одеська юридична академія». Результати дослідження використовувались у навчальному процесі під час проведення практичних занять з навчальної дисципліни «Цивільний процес».

Теоретичні висновки, сформульовані в дисертації, доповідалися та обговорювалися на науково-практичних конференціях, засіданнях круглих столів: Міжнародній науково-практичній конференції професорсько-викладацького складу «Правове життя сучасної України» (м. Одеса, 16–7 травня 2013 р.); Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції ім. Ю. С Червоного «Актуальні проблеми цивільного права та процесу» (13 грудня 2013 р.); 9-й Міжнародній науковій конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «Сучасна цивілістика» (м. Одеса, 28 березня 2014 р.); Міжнародній науково-практичній конференції професорсько-викладацького та аспірантського складу, присвяченій ювілею академіка С. В. Ківалова «Правове життя сучасної України» (м. Одеса, 16–17 травня 2014 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми цивілістики» (м. Одеса, 21 листопада 2014 р.); Круглому столі «Цивільне судочинство у світлі судової реформи в Україні» (м. Одеса, 16 травня 2015 р.); Державній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми українського законодавства» (м. Біла Церква, 19 листопада 2015 р.); Круглому столі «Зловживання цивільними процесуальними правами: шляхи протидії» (м. Одеса, 27 листопада 2015 р.); Міжнародній науково-практичній конференції ім. Ю. С Червоного «Цивільне судочинство у світлі судової реформи в Україні» (м. Одеса, 18 грудня 2015 р.); Круглому столі «Практика ЄСПЛ з питань цивільно-процесуального права» (м. Одеса, 5 квітня 2016 р.); Міжнародній науково-практичній конференції до 150-річчя від дня народження Є. В. Васьковського «Методологічні засади вдосконалення цивільного процесуального права» (м. Одеса, 8 квітня 2016 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку держави та права в умовах євроінтеграції» (м. Одеса, 20 травня 2016 р.).

Публікації. Основні теоретичні положення та висновки дисертації викладені у 17 публікаціях, у тому числі 5 наукових статтях, опублікованих у фахових виданнях, перелік яких затверджено МОН України, 1 науковій статті, опублікованій у зарубіжному періодичному виданні, та 12 тезах доповідей на науково-практичних конференціях та засіданнях круглих столів.

Структура дисертації зумовлена метою і завданнями дослідження. Дисертаційна робота складається із вступу, трьох розділів, які охоплюють 9 підрозділів, висновків, списку використаних джерел (223 найменування) та одного додатку. Загальний обсяг роботи складає 229 сторінок, з яких основний зміст – 202 сторінки, додаток – 1 сторінка.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, мету, завдання, об'єкт, предмет, методи дослідження, розкрито наукову новизну одержаних результатів та їх практичне значення, зазначено про апробацію результатів дослідження, публікації та структуру дисертації.

Перший розділ «Загальнотеоретичні та історичні засади розвитку третейського розгляду цивільно-правових спорів в Україні» складається з трьох підрозділів та присвячений дослідженню поняття, правової природи та історичних витоків третейського розгляду цивільно-правових спорів, а також його місця у вітчизняній системі права.

У *підрозділі 1.1. «Поняття та правова природа третейського розгляду цивільно-правових спорів»* проаналізовано джерельну базу за напрямком дослідження, доктринальні підходи до сутності третейського розгляду, які розкрито через характеристику основних теорій правової природи третейського суду: договірна, процесуальна (юрисдикційна), змішана (*suī generis*), автономна та концесуальна. Підтримано та додатково аргументовано розуміння третейського розгляду крізь призму змішаної теорії третейського суду. Визначено основні принципи, притаманні третейському розгляду цивільно-правових спорів.

Вказано на переваги третейського розгляду цивільно-правових спорів порівняно з розглядом їх судами загальної юрисдикції: 1) швидкість розгляду цивільно-правового спору; 2) остаточність рішення третейського суду; 3) нижчий розмір третейського збору порівняно із судовим збором; 4) можливість вибору сторонами персонального складу третейського суду, що буде розглядати спір; 5) менша формалізованість процедури розгляду справ третейськими судами; 6) конфіденційність третейського розгляду.

У *підрозділі 1.2. «Історичний розвиток третейського розгляду цивільно-правових спорів»* досліджуються первісні форми третейського розгляду міст-полісів Північного Причорномор'я, поступова трансформація третейського суду на українських землях, починаючи з перших згадок про інституції, що були подібними до сучасних третейських судів, за часів Київської Русі, і до цього часу. Відзначається, що у різні історичні періоди третейський розгляд був досить поширеним (за часів Російської імперії) або, навпаки, практично не застосовувався (радянський період).

Здійснено періодизацію етапів розвитку та формування третейського розгляду, відповідно до якої пропонується виділяти такі періоди: 1) до VI ст. н. е. – античний період застосування третейського розгляду у містах Північного Причорномор'я; 2) IX–XIII ст. – період існування Київської Русі; 3) XIV – середина XVI ст. – третейський розгляд на українських землях під контролем Великого князівства Литовського; 4) XVII – середина XVIII ст. – третейський розгляд за часів Гетьманщини; 5) XVIII – початок XX ст. – існування третейського суду за законодавством Російської імперії, яке мало декілька етапів: а) до судової реформи 1864 року та б) після реформи 1864 року; 6) 1917–1991 рр. – радянський період застосування третейського розгляду, який складається з таких етапів: а) 1917–20-ті роки XX століття – закріплення статусу третейського суду в радянській правовій системі та тимчасове поширення застосування у період НЕПу; б) 30-ті – 60-ті роки XX століття – зменшення ролі внутрішніх третейських судів з одночасним посиленням діяльності арбітражних комісій та створенням Зовнішньоторгової арбітражної комісії та Морської арбітражної комісії; в) середина 60-х років – початок 90-х років XX століття – діяльність третейських судів відповідно до Положення про третейський суд; 7) з 1991 року – сучасний період, який складається з етапів: а) діяльність третейського суду на підставі Положення про третейський суд (Додатку № 2 до Цивільного процесуального кодексу Української РСР від 18 липня 1963 року); б) прийняття Законів України «Про міжнародний комерційний арбітраж» (24 лютого 1994 року) та «Про третейські суди» (11 травня 2004 року); в) зменшення переліку спорів, підвідомчих внутрішнім третейським судам (2009 рік – теперішній час).

У підрозділі 1.3. «Місце третейського розгляду серед альтернативних способів вирішення цивільно-правових спорів та його співвідношення з цивільним процесуальним правом» визначається місце третейського розгляду в системі способів альтернативного вирішення юридичних спорів як одного з основних способів альтернативного вирішення та самостійної форми розв'язання цивільно-правових спорів на договірній основі із залученням незацікавлених незалежних осіб, рішення яких є обов'язковим для сторін.

У підрозділі проаналізовано основні підходи до розуміння діяльності третейського суду (як форми відправлення правосуддя та як юрисдикційної діяльності, що не є правосуддям). Підтримано та додатково обгрунтовано думку більшості дослідників, які не визнають наділення третейського суду якостями органу, який здійснює правосуддя. На основі аналізу практики Європейського суду з прав людини зроблено висновок, що на третейський розгляд поширюються положення ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод щодо права на справедливий суд.

При дослідженні питання про галузеву належність правових норм, що регулюють третейський розгляд цивільно-правових спорів, обгрунтовано тезу про те, що третейський розгляд є субінститутом складного (комплексного) міжгалузевого інституту альтернативного вирішення спорів. Тісні зв'язки

даного субінституту та інституту альтернативного вирішення спорів з цивільним та господарським правом, цивільним процесуальним та господарським процесуальним правом, певною мірою з міжнародним приватним правом, обумовлюють їх особливе місце в системі права України.

У підрозділі третейський розгляд цивільно-правових спорів розглянуто також як складову предмету дослідження науки цивільного процесуального права.

Другий розділ «Організаційно-правові засади третейського розгляду цивільно-правових спорів в Україні» складається з трьох підрозділів та присвячений дослідженню третейської угоди як передумови права на звернення до третейського суду, підвідомчості цивільно-правових спорів третейському суду та порядку третейського розгляду цивільно-правових спорів.

У *підрозділі 2.1. «Поняття, види та зміст третейських угод»* проаналізовано існуючі в науці цивільного процесуального права підходи до визначення поняття та класифікації третейських угод (за формою укладення, за обсягом спорів, що можуть бути передані на розгляд третейському суду, за способом укладення, за природою та характером створення). Запропоновано розширити кількість груп третейських угод за таким критерієм їх класифікації, як залежність від спрямованості третейської угоди на вирішення наявного чи потенційного спору: 1) спрямовані на передачу до третейського суду наявного спору (третейський запис); 2) спрямовані на передачу до третейського суду можливих спорів у майбутньому (третейське застереження, третейська угода *propter virore*); 3) змішані (генеральний третейський договір);

Піддано критиці традиційну у науці класифікацію третейських угод за формою укладення на третейське застереження та третейський запис. Запропоновано класифікувати третейські угоди за вказаним критерієм на третейські угоди, що включено до тексту основного договору (третейське застереження), та третейські угоди, що містяться в окремому документі (третейський запис, генеральний третейський договір, третейська угода *propter virore* та ін.). Така класифікація третейських угод дозволяє у подальшому включити до неї нові види третейських угод, відмінні від третейського запису чи застереження.

Обгрунтовано доцільність включення до класифікації внутрішніх третейських угод нетипових для вітчизняного третейського розгляду багаторівневих третейських угод, а також, альтернативних та гібридних третейських угод, які, в свою чергу, можуть бути як односторонніми (асиметричними), тобто надавати право лише одній стороні обирати з декількох визначених третейських судів чи наділяти правом звернутися за вирішенням спору на власний розсуд до суду загальної юрисдикції, так і двосторонніми (симетричними), що закріплюють зазначені можливості за обома сторонами. Запропоновано передбачити в Законі України «Про третейські суди» багаторівневі та альтернативні третейські угоди, і встановити недійсність

односторонніх третейських угод як таких, що не відповідають рівноправному статусу сторін третейської угоди.

У *підрозділі 2.2. «Підвідомчість цивільно-правових спорів третейським судам (арбітрабельність)»* досліджено категорії спорів, підвідомчих третейським судам, а також спорів, що не можуть бути передані на розгляд третейському суду. Вказано, що занадто широкий перелік спорів, не підвідомчих третейському суду, не відповідає спрямованості державної політики на втілення європейських цінностей та стандартів захисту прав людини, а також не сприяє ствердженню третейського суду як реальної альтернативи судовому розгляду. Враховуючи загальновизнану світову тенденцію до розширення меж арбітрабельності, запропоновано виключення з переліку спорів, не підвідомчих третейським судам, корпоративних та споживчих спорів, а також окремі категорії індивідуальних трудових спорів.

На підставі аналізу третейського розгляду та розгляду трудового спору комісією по трудових спорах визначено їх спільні риси та відмінності. До переваг третейського розгляду можна віднести: більш кваліфікований та незалежний розгляд спору; остаточність прийнятого рішення; створення третейського суду не залежить від кількості працівників на підприємстві.

Встановлено, що захист споживачів від зловживань, пов'язаних із нав'язуванням третейського розгляду споживчих спорів, повинен відбуватися не шляхом встановлення непідвідомчості даної категорії спорів третейському суду, а шляхом гарантування споживачу реальної можливості добровільного укладення третейської угоди без нав'язування її умов більш сильною стороною у правовідносинах.

У контексті пропозиції поширення компетенції третейського суду на розгляд корпоративних спорів указується на неможливість включення третейського застереження до установчих документів суб'єктів господарювання, оскільки такі документи не можуть бути визнані договором у цивільно-правовому розумінні.

У *підрозділі 2.3. «Порядок розгляду цивільно-правових спорів у третейському суді»* досліджено порядок третейського розгляду цивільно-правових спорів, закріплений у нормах чинного законодавства України та регламентах низки постійно діючих третейських судів, серед яких: Постійно діючий Третейський суд при Асоціації українських банків, Постійно діючий третейський суд при Торгово-промисловій палаті України, Постійно діючий Третейський суд при Українському національному комітеті Міжнародної торгової палати та деякі інші.

Встановлені відмінності процесуальної форми третейського розгляду, визначеного регламентами різних постійно діючих третейських судів, дозволяють стверджувати, що третейський розгляд, у більшості випадків, залежить від регламенту постійно діючого третейського суду чи угоди сторін. Оскільки єдиної процесуальної форми третейського розгляду не існує, слід виділяти лише ті ключові стадії, наявність яких хоча б опосередковано

закріплена в Законі України «Про третейські суди». Для третейського суду *ad hoc* першою стадією є отримання прохання (пропозиції) іншою стороною третейської угоди про призначення чи обрання складу третейського суду для вирішення конкретного спору. Решта стадій є спільними для постійно діючих третейських судів та третейських судів *ad hoc*: 1) отримання позовної заяви; 2) формування складу третейського суду; 3) відкриття (порушення) провадження у справі; 4) підготовка справи до третейського розгляду; 5) з'ясування питань про наявність чи відсутність компетенції третейського суду на розгляд даної справи, наявність і дійсність третейської угоди; 6) розгляд справи по суті; 7) винесення рішення третейського суду. Водночас, регламентами постійно діючих третейських судів чи третейською угодою сторін про передачу спору на вирішення третейському суду *ad hoc*, додатково можуть бути передбачені й інші стадії (спонукання до виконання затвердженої третейським судом мирової угоди, перегляд за нововиявленими обставинами тощо), їхня черговість може відрізнятися (позовна заява подається до третейського суду *ad hoc* тільки після формування складу третейського суду, тоді як у постійно діючих судах позовна заява подається за відсутності сформованого складу третейського суду, оскільки третейські судді можуть призначатися до або після відкриття провадження) тощо.

Третій розділ «Рішення третейських судів за наслідками розгляду цивільно-правових спорів» складається з трьох підрозділів, у яких досліджуються правові наслідки розгляду справи третейськими судами, порядок оскарження рішень третейських судів та звернення їх до примусового виконання.

У підрозділі 3.1. «Правові наслідки розгляду справи третейськими судами» проаналізовано такі ознаки третейського рішення, як його пов'язаність із третейською угодою, законність, обґрунтованість, обов'язковість, формалізованість, реалізованість, незмінність, виключність, неспростовність, остаточність, контрольованість, зміст яких не тотожний змісту аналогічних ознак судового рішення в цивільному процесі. Вказано на відсутність у рішенні третейського суду такої характерної для судового рішення ознаки, як преюдіційний характер. Доведено неможливість застосування до рішень третейських судів категорії «законна сила судового рішення». Натомість, сукупність правових наслідків, спричинених прийняттям третейського рішення, запропоновано охопити поняттям «законна сила третейського рішення».

Охарактеризовано як позитивну передбачену Регламентом Третейського суду при Українському національному комітеті Міжнародної торгової палати можливість перегляду рішення третейського суду за нововиявленими обставинами. Обґрунтовано необхідність закріплення в Законі України «Про третейські суди» права учасників третейського розгляду на оскарження рішень третейських судів у зв'язку з нововиявленими обставинами, а також мінімальних гарантій щодо недопущення зловживань під час такого перегляду,

зокрема, вичерпного переліку підстав перегляду рішення третейського суду за нововиявленими обставинами та граничного строку, після закінчення якого рішення третейського суду не може бути переглянуто за нововиявленими обставинами.

У підрозділі 3.2. *«Порядок оскарження рішень третейських судів»* зазначено, що провадження щодо оскарження рішення третейського суду, так само, як і провадження у справах про видачу виконавчого листа на примусове виконання рішення третейського суду, є самостійними провадженнями у структурі цивільного процесу, оскільки мають свої особливості, що не дозволяють віднести їх до позовного, наказного чи окремого провадження, та мають усі основні ознаки самостійного провадження: особливий суб'єктний склад; особливий порядок розгляду (процесуальна форма); наявність особливостей судового акту, яким завершується розгляд справи, а також особливостей оскарження цього судового акту.

Підтримано існуючу в науці точку зору щодо необхідності приведення термінології Закону України «Про третейські суди» та ЦПК України у відповідність до термінології Закону України «Про міжнародний комерційний арбітраж», зокрема, закріплення в третейському законодавстві поняття «оспорювання» рішення третейського суду замість «оскарження».

Додатково обґрунтовано, що дієвим засобом контролю за загальним станом законності рішень третейських судів стало б доповнення переліку підстав для скасування рішення третейського суду положенням, яке б дозволило суду скасувати рішення третейського суду на підставі невідповідності рішення третейського суду чинному законодавству, в тому числі невідповідності рішення третейського суду вимогам, передбачених статтею 46 Закону України «Про третейські суди» (стосується вимог щодо форми та змісту третейського рішення).

У підрозділі 3.3. *«Звернення рішень третейських судів до примусового виконання»* досліджено поряд з можливістю добровільного виконання третейського рішення, провадження компетентного суду щодо видачі виконавчого листа на примусове виконання рішення третейського суду.

Встановлено, що оскільки провадження з розгляду заяв про оскарження рішення третейського суду та звернення третейського рішення до примусового виконання є самостійними непозовними провадженнями, можливості їхнього об'єднання в рамках цивільного процесу не існує. Однак тісний зв'язок цих проваджень повинен передбачати і можливість одночасного розгляду обох заяв. Тому з метою процесуальної економії запропоновано встановити можливість об'єднання в одному провадженні розгляд вимог щодо скасування рішення третейського суду та видачі виконавчого листа на його примусове виконання, а в перспективі – об'єднання цих двох проваджень в єдиному провадженні щодо оскарження рішення третейського суду та видачі виконавчого документа про його примусове виконання.

ВИСНОВКИ

У **Висновках** викладаються найбільш важливі теоретичні положення дисертаційного дослідження, формулюються пропозиції щодо удосконалення актів чинного законодавства в частині розгляду цивільно-правових спорів третейськими судами.

1. У понятті «третейський суд» слід зазначати конкретний юрисдикційний орган, що вирішує спір між сторонами на підставі укладеної між ними третейської угоди, а у деяких випадках – склад третейського суду. Для позначення самої процедури розгляду цивільно-правового спору як одного зі способів альтернативного вирішення спорів доцільно використовувати поняття «третейський розгляд», під яким розуміється сукупність процесуальних дій третейського суду та учасників третейського розгляду (сторін та їх представників, а також третіх осіб, якщо їхня участь передбачена регламентом третейського суду або угодою сторін у третейському суді для вирішення конкретного спору), спрямованих на вирішення цивільно-правового спору, переданого на розгляд третейському суду на підставі третейської угоди

2. Місце третейського розгляду в системі способів альтернативного вирішення цивільно-правових спорів визначається його характеристиками: третейський розгляд є самостійним способом вирішення цивільно-правових спорів із залученням незацікавлених незалежних осіб, рішення яких є обов'язковим для сторін, та якому притаманні як загальні принципи альтернативного вирішення спорів (рівності сторін, законності, диспозитивності та ін.), так і власні принципи (принцип арбітрування, добровільної згоди третейських суддів на їхнє призначення чи обрання у конкретній справі).

3. В системі права кожен із способів альтернативного вирішення спорів, у тому числі і третейський розгляд, визначаються як правові субінститути, які входять до міжгалузевого комплексного правового інституту альтернативного вирішення спорів. Такі субінститути містять норми декількох галузей права. Зокрема, субінститут третейського розгляду спорів включає норми цивільного, господарського, цивільного процесуального та господарського процесуального права. Оскільки третейський розгляд тяжіє до посилення ролі нормативного регулювання діяльності третейських судів та державного контролю за третейським розглядом, внаслідок чого звужується обсяг диспозитивності третейського розгляду, то такий процес слід іменувати процесуалізацією третейського розгляду.

4. Третейські угоди, залежно від їх спрямованості, доцільно класифікувати на: 1) спрямовані на передачу наявного спору (третейський запис); 2) спрямовані на передачу можливих спорів у майбутньому (третейське застереження, третейська угода *propter virore*); 3) змішані (генеральний третейський договір). За формою укладення слід виділяти: третейські угоди, що включено до тексту основного договору (третейське застереження), та

третейські угоди, що містяться в окремому документі (третейський запис, генеральний третейський договір, третейська угода *proprio vigore* та ін.).

5. Нетипові для внутрішнього розгляду третейські угоди можна визначити як: 1) багаторівнева третейська угода – третейська угода, відповідно до якої сторони погодили рекомендоване чи обов'язкове застосування будь-якого способу альтернативного вирішення спору, що передує передачі спору на вирішення третейському суду; 2) альтернативна третейська угода – третейська угода, відповідно до якої сторони погодили передати спір на вирішення одному з декількох визначених третейських судів, з правом обрання конкретного третейського суду позивачем; 3) гібридна третейська угода – третейська угода, відповідно до якої сторони погодили передати спір на розгляд третейському або державному суду з правом обрання відповідного суду позивачем.

7. Враховуючи диспозитивність третейського розгляду, принцип автономії волі сторін третейської угоди, слід закріпити в Законі України «Про третейські суди» можливість укладення нетипових для вітчизняного третейського розгляду угод (багаторівневих, альтернативних та гібридних). Водночас необхідним є встановлення недійсності односторонніх альтернативних та односторонніх гібридних угод, якими право вибору юрисдикційного органу надається лише одній стороні, що є порушенням принципу рівності сторін третейської угоди.

8. У рамках визначеного Стратегією реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки напрямку на розширення переліку спорів, підвідомчих третейському суду, доцільним є поширення компетенції третейських судів на вирішення споживчих та корпоративних спорів, а також на вирішення окремих категорій індивідуальних трудових спорів.

9. Видається доцільним виокремлювати у третейському розгляді наступні стадії: для третейського суду *ad hoc* першою стадією є отримання прохання (пропозиції) іншою стороною третейської угоди про призначення чи обрання складу третейського суду для вирішення конкретного спору. Решта стадій є спільними для постійно діючих третейських судів та третейських судів *ad hoc*: 1) отримання позовної заяви; 2) формування складу третейського суду; 3) відкриття (порушення) провадження у справі; 4) підготовка справи до третейського розгляду; 5) з'ясування питань про наявність чи відсутність компетенції третейського суду на розгляд даної справи, наявність і дійсність третейської угоди; 6) розгляд справи по суті; 7) винесення рішення третейського суду.

10. Провадження з оскарження рішення третейського суду та видачі виконавчого листа на примусове його виконання в структурі цивільного процесу є самостійними провадженнями у зв'язку з особливостями суб'єктного складу, процесуальної форми та рішення, що виносяться за результатом розгляду. Однак з метою процесуальної економії доцільним є об'єднання цих двох проваджень у рамках одного провадження, що пов'язано з їхньою

подібністю в процесуальному плані, а також з тими правовими наслідками, які виникають в результаті розгляду таких заяв.

11. Необхідно встановити обов'язковість витребування компетентним судом матеріалів третейського розгляду під час розгляду заяв про скасування рішення третейського суду та видачі виконавчого листа на його примусове виконання, а щодо третейських судів для вирішення конкретного спору – обов'язок третейського суду *ad hoc* впродовж семиденного строку з моменту вирішення справи надіслати відповідні матеріали до компетентного суду за місцем розгляду справи на зберігання.

12. З метою вдосконалення встановленого законом переліку підстав для скасування рішення третейського суду та відмови у видачі виконавчого листа на його примусове виконання необхідно внести відповідні зміни та доповнення:

– доповнити частину другу ст. 389-5, частину першу ст. 389-10 ЦПК України, частину третю ст. 51 та частину шосту ст. 56 Закону України «Про третейські суди» окремим пунктом, включивши до переліку підстав для скасування рішення третейського суду та відмови у видачі виконавчого листа на його примусове виконання таку підставу, як «рішення третейського суду суперечить чинному законодавству України, в тому числі щодо форми та змісту рішення третейського суду, передбачених статтею 46 Закону України «Про третейські суди»;

– виключити із частини першої ст. 389-10 ЦПК України та частини шостої ст. 56 Закону України «Про третейські суди» таку підставу для відмови у видачі виконавчого документу на примусове виконання рішення третейського суду як ненадання на вимогу суду постійно діючим третейським судом відповідних матеріалів третейської справи.

В дисертації сформульовані й інші пропозиції про вдосконалення чинного законодавства щодо розгляду цивільно-правових спорів третейськими судами, а також діяльності компетентних судів у провадженнях, пов'язаних із третейським розглядом.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Бут І. О. Деякі питання співвідношення розгляду цивільно-правового спору третейським судом та органом правосуддя / І. О. Бут // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: «Юриспруденція». – 2014. – Випуск 9-1. – С. 103–106.

2. Бут І. О. Місце третейського розгляду серед альтернативних способів вирішення цивільно-правових спорів / І. О. Бут // Jurnalul juridic national: teorie și practică. – 2014. – № 6 (10). – С. 117–121.

3. Бут І. О. Щодо класифікації третейських угод [Електронний ресурс] / І. О. Бут // Електронне наукове видання «Юридичний науковий електронний

журнал». – 2015. – № 2. – С. 55–59. – Режим доступу: http://lsej.org.ua/2_2015/15.pdf.

4. Бут І. О. Арбітрабельність спорів за участі споживачів товарів та послуг / І. О. Бут // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: «Право». – 2015. – № 35. – Частина І. – Т. 1 – С. 118–123.

5. Бут І. О. Розгляд трудових спорів третейськими судами та квазіарбітражними органами / І. О. Бут // Правова держава. – 2016. – № 21. – С. 183–189.

6. Бут І. О. Третейський суд як альтернативна форма вирішення цивільно-правових спорів / І. О. Бут // «Правове життя сучасної України» : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 16–17 травня 2013 року) Т. 2 / відп. за випуск д.ю.н., проф. В. М. Дрьомін ; Націон. ун-т «Одеська юридична академія». – Одеса : Фенікс, 2013. – С. 721–723.

7. Бут І. О. Деякі питання співвідношення розгляду цивільно-правового спору третейським судом та органом правосуддя / І. О. Бут // Актуальні проблеми цивільного права та процесу : матеріали Міжнар. наук.-практ. інтернет-конфер. ім. Ю. С. Червоного (Одеса, 13 грудня 2013 р.). / за заг. ред. Заслуженого юриста України, д. ю. н., проф. Р. М. Мінченко. – Одеса : Фенікс, 2014. – С. 107–111.

8. Бут І. О. Питання визначення третейського суду у науковій літературі / І. О. Бут // Сучасна цивілістика : матеріали 9-ої Міжнар. наук. конф. студентів, аспірантів та молодих вчених (Одеса, 28 березня 2014 р.). – 2014. – С. 229–231.

9. Бут І. О. Наукові погляди на правову природу третейського суду / І. О. Бут // Правове життя сучасної України : у 2 т. : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. ювілею акад. С. В. Ківалова (16–17 травня 2014 р., м. Одеса) : Т. 1. – 2014. – С. 416–419.

10. Бут І. О. До питання класифікації третейських угод / І. О. Бут // Актуальні проблеми цивілістики : матеріали Міжнар. наук.-практ. конфер. (Одеса, 21 листопада 2014 р.). – Одеса : Фенікс, 2014. – С. 146–150.

11. Бут І. О. Арбітрабельність споживчих спорів / І. О. Бут // Цивільне судочинство у світлі судової реформи в Україні : матеріали круглого столу (м. Одеса, 16 травня 2015 року). – Одеса : Фенікс, 2015. – С. 84–87.

12. Бут І. О. Розгляд спорів третейським судом в аграрній сфері / І. О. Бут // Актуальні проблеми українського законодавства : тези доповідей держ. наук.-практ. конфер. (Біла Церква, 19 листопада 2015 р.). – Біла Церква, 2015. – С. 18–19.

13. Бут І. О. Зловживання процесуальними правами під час третейського розгляду / І. О. Бут // Зловживання цивільними процесуальними правами: шляхи протидії : матеріали круглого столу (м. Одеса, 27 листопада 2015 року). – Одеса : Фенікс, 2015. – С. 46–49.

14. Бут І. О. Перспективи третейського розгляду в контексті судової реформи в Україні / І. О. Бут // Цивільне судочинство у світлі судової реформи в Україні : матеріали Міжнар. наук.-практ. конфер. ім. Ю. С. Червоного (м. Одеса, 18 грудня 2015 року). – Одеса : Фенікс, 2015. – С. 46–49.

15. Бут І. О. Третейський розгляд та практика Європейського суду з прав людини / І. О. Бут // Практика ЄСПЛ з питань цивільно-процесуального права : матеріали круглого столу (м. Одеса, 05 квітня 2016 року). – Одеса : Юридична література, 2016. – С. 73–76.

16. Бут І. О. Місце проваджень щодо оскарження рішень третейського суду та видачі виконавчого листа на його примусове виконання в структурі цивільного процесу / І. О. Бут // Методологічні засади вдосконалення цивільного процесуального права : матеріали Міжнар. наук.-практ. конфер. до 150-річчя від дня народження Є. В. Васковського (м. Одеса, 08 квітня 2016 року). – Одеса : Юридична література, 2016. – С. 97–100.

17. Бут І. О. Деякі питання провадження у справах про видачу виконавчих листів на примусове виконання рішень третейських судів / І. О. Бут // Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку держави та права в умовах євроінтеграції : матеріали Міжнар. наук.-практ. конфер. (м. Одеса, 20 травня 2016 року). : у 2 т. Т. 2 / відп. ред. М. В. Афанасьєва. – Одеса : Юридична література, 2016. – С. 577–579.

АНОТАЦІЯ

Бут І. О. Розгляд цивільно-правових спорів третейськими судами в Україні. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право. – Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2016.

Дисертація є спеціальним комплексним дослідженням теоретичних та практичних проблем правового регулювання третейського розгляду цивільно-правових спорів в Україні як одного зі способів альтернативного вирішення спорів.

У дисертації виділено і охарактеризовано етапи становлення та розвитку третейського розгляду цивільно-правових спорів на території сучасної України, досліджено особливості правового регулювання третейського розгляду за чинним законодавством України. Визначено місце третейського розгляду в системі способів альтернативного вирішення спорів та в системі права України, а також його зв'язок з цивільним процесуальним правом. Вдосконалено класифікацію третейських угод та запропоновано закріпити на законодавчому рівні укладення багаторівневих, альтернативних та гібридних третейських угод. Виявлено та охарактеризовано особливості рішення третейського суду.

Сформульовано пропозиції про вдосконалення чинного законодавства щодо розгляду цивільно-правових спорів третейськими судами, а також діяльності компетентних судів у провадженнях, пов'язаних із третейським розглядом.

Ключові слова: третейський суд, третейський розгляд, третейська угода, стадія третейського розгляду, рішення третейського суду, оскарження рішення третейського суду, виконання рішення третейського суду.

АННОТАЦИЯ

Бут И. А. Рассмотрение гражданско-правовых споров третейскими судами в Украине. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.03 – гражданское право и гражданский процесс; семейное право; международное частное право. – Национальный университет «Одесская юридическая академия», Одесса, 2016.

Диссертация является специальным комплексным исследованием теоретических и практических проблем правового регулирования третейского рассмотрения гражданско-правовых споров в Украине как одного из способов альтернативного разрешения споров.

На основании проведенного анализа исторического развития третейского рассмотрения споров на территории современной Украины осуществлена его периодизация.

С учетом анализа норм действующего законодательства, основных доктринальных подходов и правоприменительной практики определены правовая природа третейского рассмотрения гражданско-правовых споров, а также производств компетентных судов относительно обжалования решения третейского суда и выдачи исполнительного листа на принудительное исполнение решения третейского суда, а также место таких производств в структуре гражданского процесса.

Определены место и роль третейского рассмотрения гражданско-правовых споров в системе способов альтернативного разрешения споров, а также место третейского рассмотрения в системе права Украины, его соотношение с гражданским процессуальным правом как отраслью права и наукой.

Исследованы вопросы подведомственности дел третейскому суду и перспективы дальнейшего расширения перечня арбитрабельных категорий споров, в частности – корпоративных, потребительских и индивидуальных трудовых споров.

На основании изучения действующего законодательства, а также регламентов постоянно действующих третейских судов определены основные стадии третейского рассмотрения гражданско-правовых споров: получение искового заявления постоянно действующим третейским судом или предложения о назначении (избрании) состава третейского суда для разрешения конкретного спора; формирование состава третейского суда; открытие производства по делу; подготовка дела к рассмотрению; выяснение вопроса наличия у третейского суда компетенции на рассмотрение переданного

дела, наличия и действительности третейского соглашения; рассмотрение дела по существу; вынесение решения третейского суда.

Предложены способы разрешения проблемных вопросов относительно возможности принятия третейским судом мер по обеспечению иска, пересмотра решения третейского суда по вновь открывшимся обстоятельствам, хранения материалов третейского дела третейским судом для разрешения конкретного спора.

Охарактеризованы особенности процессуального порядка обжалования решения третейского суда, а также выдачи исполнительного листа на принудительное исполнение решения третейского суда.

Сформулированы предложения по совершенствованию правового регулирования отношений в сфере рассмотрения гражданско-правовых споров третейскими судами, а также относительно деятельности компетентных судов в производствах по обжалованию решений третейских судов и выдаче исполнительных документов на их принудительное исполнение.

Ключевые слова: третейский суд, третейское рассмотрение, третейское соглашение, стадия третейского рассмотрения, решение третейского суда, обжалование решения третейского суд, исполнение решения третейского суда.

SUMMARY

But I. O. Consideration of civil disputes by arbitration courts in Ukraine. – Manuscript.

The dissertation thesis for the degree of the Candidate of Legal Sciences under the specialty 12.00.03 – Civil Law and Civil Procedure; Family Law; Private International Law. – National University «Odessa Law Academy», Odessa, 2016

The dissertation is a special complex research of theoretical and practical issues of legal regulation of arbitral consideration of civil disputes in Ukraine and one of the methods of alternative settlement of disputes.

In the dissertation the stages of formation and development of arbitral consideration of civil issues on the territory of contemporary Ukraine are accentuated and characterized, peculiarities of legal regulation of arbitral consideration according to effective laws of Ukraine are researched. The place of arbitral consideration in the systems of methods of alternative consideration of disputes and in the system of law of Ukraine as well as its relation to civil procedural law is defined. Classification of arbitration agreements is improved and establishing conclusion of multi-tiered and alternative agreements on the level of law is offered. Peculiarities of judgments of arbitration courts are defined and characterized.

Propositions regarding improvement of effective laws regarding consideration of civil law disputes by arbitration courts as well as activity of competent courts in proceedings related to arbitration consideration are formed.

Key words: arbitration court, arbitral consideration, arbitration agreement, stage of arbitral consideration, judgment of arbitration court, appealing against judgment of arbitration court, execution of judgment of arbitration court.

Підписано до друку 02.09.2016 р. Формат 60х90/16.
Ум.-друк. арк. 0,9. Тираж 100 прим. Зам. № 1609-2а.

Видавник і виготовлювач ПП «Фенікс»
(Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1044 від 17.09.02).
м. Одеса, 65009, вул. Зоопаркова, 25
Тел. (048) 7777-591.